

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

Tibor Fischer: *A béka segge alatt*

Gyuri épp a Sportminisztériumba tartott (ugyanis az Országos Testnevelési és Sporthivatal nevű intézmény csak így emlegette mindenki, holott a hivatal nagyon szeretett úgy tenni, mintha igazából nem is minisztérium volna, mivel ha egészen minisztérium lett volna, ez a körülmény némileg elhalványította volna az amatőrizmus dicsfényét, amit pedig oly előszeretettel suvickoltak), amikor észrevette, hogy ellenőr száll fel a villamosra. Gyuri-nak pedig nem volt jegye. Ugyanis sosem váltott jegyet. Soha életében nem váltott még jegyet. Gyuri egyetlen fillért sem költött közlekedésre a háború vége óta. Mi több, mindezen évek során soha még csak fel sem merült benne a gondolat, hogy jegyet váltson. Még álmában sem. Mindenek előtt azért nem, mert egyetlen fillérrel sem óhajtott hozzájárulni az államkiadásaihoz, legyen bár mégoly csekély is az az összeg, másrészt pedig azért, mert a villamosok rendszerint annyira zsúfoltak voltak, hogy testének csupán csekély hányada fért fel magára a tulajdonképpeni járműre. Többnyire fél kézzel csimpaszkodott csak, fél lábbal a lépcsőn állva, számos hasonló helyzetű honpolgár társaságában, és úgy érezte, hogy az ebben a pozitívumában való utazásért nem járhat viteldíj.

Most az egyszer azonban Gyuri ült a villamoson, és éppen azt fontolgatta, hogy mikor hagyja el a járművet, amikor a kocsi túlsó végében egy kék overalos munkás így förmedt rá az ellenőrrre: - Majd ha az állam érvényes pénzben fizeti a béremet, akkor nekem is lesz érvényes villamosjegyem, világos? - A kifakadásban az indulat heve volt a legmegdöbbenőbb, amely sokkal nagyobb volt, mint amit egy villamosjegy kérdése indokolhatott volna akár a legszélsőségesebb helyzetben is. Az egész villamos elcsitult a kiabálásra, és mindenki figyelme az ellenőr meg a munkás felé fordult, valami jó kis ramazuri reményében. Rendes körülmények között az olyanok, akik vagy nem érdeklődtek a jegyváltás iránt, vagy nem engedhették meg maguknak, hogy jegyet váltsanak, a hatóság közeledtére egyszerűen leugrottak a villamosról, mely leveleit hullató fa gyanánt robogott tovább a síneken.

Az óvatlan ellenőr nyilván régóta fortyogó harag fazekát lökhette oldalba véletlenül. A menetjegy firtatásával régi sérelmek tömegét lötytyintette magára, s a visszautasítás nyers durvasága, valamint a kilátásba helyezett testi sértés, mely azonnalnak és egyszersmind könnyörtelennek ígérkezett, meggyőzte arról, hogy az lesz a leghelyesebb, ha tüstént továbbáll, Gyuri eddig még csak egyszer volt a tanúja, hogy valaki hasonlóképp kereken megtagadja a fizetést. Idősebb férfi volt az illető, két hatalmas, ádáz küllemű farkaskutyával, melyeket láthatólag alig bírt visszatartani, és amikor az ellenőr a 1egyét kérte, ő egyszerűen csak rámosolygott. - Őszintén szólva, nincs kedvem fizetni. - Nem is fizetett.

Méltósága veszélyben forogván, az ellenőr gyorsan le is szállt az Astoriánál. Gyuri meg újra kifelé nézelődött a villamos ablakán, és egyetemistákat látott, akik kisebb-nagyobb csoportokba verődve, mindenféle feliratokkal mászkáltak az utcán. A brutalitás dobogós bajnokaitól megfélemlítve egy darabig csöndben voltak, most azonban

a magyarok újra átadták magukat legkedvesebb nemzeti időtöltésüknek: megint panaszkodtak. Mindenki benne volt. Még az Írószövetség is, az erkölcsi éhkopp törzshelye, és az írók egyszeriben megtagadták mindazt, amit az elmúlt néhány év alatt írtak. Az Írószövetség kihúzta a fejét Rákosi valagából, és most pislogva állt a napsütésben.

A fegyelmi tárgyalásra indulva Gyuri összefutott Lacival, Pataki öccsével, és tőle hallotta, hogy a műegyetemisták tüntetést akarnak rendezni. - Tudod, egy igazi tüntetést; a saját kezdeményezésünkre. - Vita volt, hogy vajon engedélyezték-e hivatalosan a tüntetést vagy sem. Némely hivatalos hely azt mondta, hogy igen, más meg azt, hogy nem. Az egyetemistákat azonban láthatólag nem nagyon érdekelte ez a kérdés.

A tüntetés úgyszemint változtat semmit a helyzeten, gondolta magában Gyuri. Lacival azonban nem közölte a véleményét, mert nem akarta elrontani a lelkesedését, de nagy kedve lett volna idézni neki dr. Hepp halhatatlan szavait: „Uraim, a medveszar lehet forgatni jobbra, lehet forgatni balra. Le lehet vinni a Balatonra. És be lehet csomagolni díszdobozba, amit át lehet kötni szép kék masnival. Le is lehet szidni meg ódát is lehet hozzá írni. De a medveszar akkor is csak medveszar lesz.”

Végtére is mit számít az, ha lecserélik a főtitkárt, mint Lengyelországban? És mi van akkor, ha az új vezér leleplezi a régit? Ha Gerő ül a Rákosi helyére? Vagy ha Nagy Imre a Gerő helyére? Szabványos szar mind. Mintha csak kicserélnének egy villanykörtét; minek ettől ilyen izgalomba jönni? Mert mi van akkor, ha az új vezér majd mindent ráken a régire? Egyszerűen csak bakot ugranak a politikusok, utolsó pár előre fuss a Központi Bizottságban. Ki nem szarja le?

Gyuri borongós reggeli nézeteit nagyban befolyásolta az a kínos tény, hogy a jelenléte szükségesnek ítéltetett a fegyelmi tárgyaláson, de aztán az ávós esete jobb kedvre derítette.

Az Astoriánál egy ávós tiszt szállt fel a villamosra (az utóbbi időben már nemigen lehetett egyenruhás ávósokat látni az utcán - úgy látszik, kezdték kínosan érezni magukat). Finom bőr aktatászkát vitt a kezében igen finoman és előkelően. Áradt róla önnön fontosságába vetett szilárd hite, fontossága szinte ott légtornázott a villamos kapaszkodóin. Néhány munkás állt mellette. Piszkos, kérge, a munkába belefeketedett alakok voltak, akik a fejberugdosást alighanem a legkedvesebb időtöltéseik közé sorolták volna. Előre lehetett tudni, hogy a dolog be fog következni. A munkások azonban nem siettek el, alaposan megnézték maguknak az ávós tisztet, miközben a villamos zötyögve csörömpölt velük. A következő megállóban aztán az egyikük odahajolt hozzá, és szentori hangon, pálinkagőzök kíséretében a következő kérdést tette fel neki: - Mondja, mosott maga fogat ma reggel?

- Mi van? - kérdezte az ávós, meghökkenve a minden bevezetés nélkül feléje irányuló érdeklődéstől.
- Mosott fogat ma reggel, vagy nem mosott? - erősködött a vallatója.
- Igen - felelte az ávós, mert más válasz nem jutott az eszébe.
- Remek. Akkor most az egyszer, kivételesen, kinyalhatja a seggemet.

A robbanó röhej légnymása úgyszólván kilökte az ávóst a kocsiból. Gyuri pedig mélyen meg volt tisztelve, hogy jelen lehet egy adoma születésénél, mely sok estét felderít majd még a kocsmában. Zavara súlyát görnyedten cipelve az ávós sürgősen úgy döntött, hogy végcéljához ért immár, és a következő megállóban leszállt.

Ahogy elindult a Margit hídon Budára, már a folyó túpartjáról látta, hogy nagy csődület van a Bem-szobor körül. Bem tábornok lengyel volt, aki szinte már azt se tudta számon tartani, melyik forradalomban harcol, amikor 1849-ben vitézül élére állt a Magyar Honvédségnek, hogy a Habsburgok ellen vezesse, és győzött is mindaddig, amíg be nem hívták ellene az oroszokat, akikkel szemben aztán a honvédség azzal bizonyította magyarságát, hogy megsemmisült. De legalábbis sokszoros túlerőtől veretett le, bár állítólag amikor Bem meghallotta, hogy tízakkora orosz sereg támad ellene, azt mondta: „Hála istennek, már félttem, hogy meglépnek előlem”.

Az egyetemisták azért Bem köré gyülekeztek, mert a tüntetés egyik célja épp az volt, hogy kifejezzék egyetértésüket a lengyelországi politikai változásokkal (melyekről Jadwiga nagy lelkesedéssel beszélt), mivel hasonló változásokat szerettek volna látni Magyarországon is: afféle nyájas, könnyelmű, pokolba- az-ideológiával fajta kommunizmust szerettek volna maguknak.

Nemcsak a Bem tér volt fejek mezeje, de a szomszédos rakpart is egyetlen hatalmas emberkupaccá változott. Harminc-, negyvenezer ember meg még több gyűlt össze, s peremén a tömeg még csak egyre gyarapodott. A megemészthetetlen rendszer felöklendezett hányadéka. S magán viselte a megállíthatatlanság minden jegyét.

Több tucat ember iparkodott azon, hogy lerántsa Sztálint a talapzatáról- nyüzsgő kis koboldok a csizmája körül. De még ennél is sokkal többen voltak, akik tanácsokkal látták el őket. Már jó ideje folyt a próbálkozás meg a tanácsok osztogatása. Pörölyvel, vassűrűvel, teherautóhoz erősített lánccal meg sűrű szitkokkal támadták a nyolc méter magas szobrot. Sztálin azonban fölényes közönnyel nézte csak a lába körül zsbongó sokadalmat.

Gyuri nagyon boldog volt, hogy ott lehet. Ha nem megy ki az utcára, hogy megkeresse Jadwigát, talán le is maradt volna róla - mivel nyugodtan le lehetett volna fogadni, hogy a rádió nem fogja bemondani, hogy aznap este bálványdöntés lesz, amit a várhatólag nagy sikerre való tekintettel sem lehet majd megismételni.

Kétségkívül történelmi pillanatnak ígérkezett, olyanfajta eseménynek, ami majd az unokáknak is el lesz mesélve, akár kíváncsiak lesznek rá, akár sem. Soha és semmi ekkora meglepettséget nem váltott még ki Gyuriból; élvezetből ekkorát átélt már, de soha olyasmit még, amitől a fejét hátravetve, teli szájjal kacagott volna a lelke. Mindazonáltal jó volna, gondolta magában Gyuri, ha a történelmi pillanat kicsit sietősebbre fogná, mert meglehetősen hideg volt ahhoz, hogy sokáig ott ácsorogjon az ember az utcán, mégoly egyszeri eseményre várva is, azonkívül pedig fáradt is volt, hiszen egész nap a várost járta. Továbbá azt a rossz érzést sem tudta leküzdeni magában, hogy a dolgok messzebb mentek a kelleténél. Gondosan olyan helyet keresett magának, ahonnan jó kilátás nyílt a szoborra, ám ahonnan egyszersmind könnyen egéruat is nyerhetett, ha netán dorgálásra kerülne a sor. Olyan lett volna, mint amikor az iskolában tombolnak a srácok jókedvükben, ám ekkor belép az osztályba a tanár, és véget vet a balhénak.

Aggodalmait azonban semmi sem támasztotta alá. Ott téblábolt ugyan egy-két rendőr a téren, de rajtuk is az látszott, hogy élvezik a népünnepélyt, és Gyuri a saját fülével hallotta, amint az egyik bajuszos maga javasolta, hogy hegesztőpisztollyal kellene megpróbálni. Egy órával korábban még két magasabb rangú, dagadtabb rendőr

is volt a téren. Kettejük közül a dagadtabbik, s egyszersmind a magasabb rangú is feltehetőleg, megpróbálta szétosztatni a tömeget, de néhányszori fenyegetőzés után ő is ráunt, hogy kiröhögtesse magát, és eltűnt a megafonjával egyetemben, mert nyilván egyéb sürgős dolga akadt.

Bárhogyan végződjék is ez az egész, állapította meg magában Gyuri, ennél szebb napja... nos, nem is igen tudta volna megmondani pontosan, mióta nem volt; mindenesetre, ha csak egy napra is, de megtört az unalom rémuralma.

Teherautó érkezett, és rajta két munkás a lángvágóval, akik immár szinte megszokott mozdulatokkal kapaszkodtak fel a talapzatra, hogy a csizmaszár fölött amputálják Sztálin Jóska két

lábát. Taps rebtent fel a térről, ahogy a láng belemart Sztálin lábikrájába - szikrázó, miniatűr Nap az éjszaka sötétjében. Az esemény monumentalitásához képest nem is volt túlságosan nagy a közönség; legfeljebb hárommezren gyűlhettek össze a szobor körül, töredéke csupán annak a rengeteg embernek, aki kinn volt az utcán aznap este, és akik mind beleremegtek volna a gyönyörűségbe, ha tudják, hogy akkor döntik le a bronzból öntött óriás gyalázatot. Gyuri azonban már akkor sejtette, hogy másnap mindenki azt állítja majd magáról, hogy ő is ott volt a téren.

Gyanította, hogy a tömeg zöme még a belvárosban van, a Parlament előtt, ahol az erkélyre kilépve Nagy Imre félénken odaintegetett a kétszázezer embernek, és úgy szólította meg őket, hogy, „Eltársak...”, amivel persze éppen az ellenkező hatást érte el, mint amit akart. Habár a tömeg őt akarta hatalomra juttatni, erre az elszólásra fujjolás kezdődött, és ütemes kántálás, hogy, „Itt nincsenek elvtársak”. A beszéd folytatása már jobb volt; Nagy Imre nyugalomra intett és józanságra. Nem volt épp zseniális produkció, de mint afféle kommunistának, Nagy Imrének sem lehetett sok tapasztalata, hogy miként kell bánni olyan közönséggel, amely csakugyan azt akarja, hogy szóljanak hozzá. Nem mondhatni, hogy nagy lelkesedés töltötte volna el az embereket, és közben az idő is későre járt, és akik úgy érezték, hogy aznapra már jól kitűntették magukat, kezdtek hazaszivárogni. Gyuri úgyszólván minden ismerősével összefutott, akivel valaha is találkozott életében, csak épp Jadwigával nem. Hazafelé tartott már ő is, hogy megnézzze, nem otthon vár-e rá Jadwiga, és épp arra ért ki a nagy felvonulási térre, hogy a generalisszimusz akkorát esik, mint egy télikabát.

A lángvágó végül is használt, és a nép akarata ledöntötte Sztálint, aki olyan hatalmas kongó döndüléssel dőlt le, amely még az emléktárgyvadászok örömvöltését is elnyomta; kalapácsaikkal és csákányaikkal azonnal ellepték a tetemet, hogy lakmározzanak rajta. Gyuri is szeretett volna szerezni magának egy darabot Sztálinból afféle talizmán gyanánt, mementónak, hogy mégsem mindig diadalmaskodik a gonosz, de aztán úgy gondolta, ha Jadwiga nincs ott náluk, inkább visszamegy a Rádióhoz. Jadwiga pedig nem volt ott. Gyuri tehát felült a villamosra, és elment a Kálvin térre.

A Rádió Bródy Sándor utcai épülete körüli utcákban mindenhol tolongott a nép. Mintha a foci világbajnokság utáni műsort ismételték volna meg, csak épp most négyszer annyi volt a statisztá. Gyuri hallotta, hogy egy egyetemistákból álló küldöttség még késő délután bement az épületbe, hogy udvariasan megkérje az illetékeseket, olvassák be követeléseiket az ország többi részének okulására. Aztán az est folyamán újabb küldöttségek me-

nesztettek, sorra érkeztek a demokrácia szurkolói, és az udvariasság az egekig csapott, mígnem most, este tizenegy órakor egyszerre mindenkinek elege lett az udvariaskodásból, és az egyetemisták idealizmusának helyét átvette a proletár harciasság. A Sztálin-szobor, az nem számított, mintha csak egy kicsit kiengedték volna a gőzt, és Sztálin egyébként is eléggé halott meg passé volt már ahhoz, hogy a ledöntésével a nép tulajdonképpen csak megtakarította nekik azt a kínos feladatot, hogy maguknak kelljen eltávolítaniuk a szobrát. A Rádió azonban nagyon is valóságos hatalom volt, általa szét lehetett volna hinteni a lázadás magvait a főváros meg az ország álmatagabb részeibe is...

Ekkor mozgolódás támadt a Rádió kapujában, és egy civilbe öltözött szar kiabálni kezdett, hogy: Most olvassák be a pontokat. Mindenki menjen haza. Ezekben a percekben olvassák be a pontokat. Mindenkit arra kérek, menjen haza, - zengzetes hangja ismerősnek tűnt; Gyuri azt gondolta, nyilván az egyik bemondó lehet az. Aztán a főbejárattal szemközti ház egyik lakásának ablakában megjelent egy csapzott, elgyötört háziasszony. Rádiókészülékét nagy nehezen egyensúlyozva az ablakpárkányon, hogy az utcában állók legalább foszlányokat elkap hassanak az adásból, lekiáltott a tömegnek – Hazudik! Csak zenét játszanak!

Ezek után már nem sokat kellett várni a könnygázra. Csak visszafelé sült el. Az ávosoknak nem volt gázálar-cuk, a gáz nagyja pedig épp feljük sodródott, de amúgy is olyan sűrű volt a tömeg, hogy a szűk utcában az se tudott elmenekülni, aki akart volna. Könnyeztek, köhécseltek az emberek, legfőképpen azonban dühöngtek. Szinte látható volt, hogyan gyülemlik a harag, mint amikor a közelgő vihar előjeleképp elsötétedik az égbolt.

Lehet, hogy a gazdasághoz nem sokat konyítanak a kommunisták, ami viszont a biztonsági intézkedéseket illeti, kétségkívül értik a dolgukat.

Mire sikerült eljutnia a közeli Nemzeti Múzeumhoz, mely egyrészt kiesett a Rádió főbejáratánál álló ávosok tűzvonalából, másrészt olyan vastag falakkal és vaskos oszlopokkal bírt, hogy puskalövésnek annyi kárt se tehetek benne, mint az esőcsöpek, már el is kezdődött a lövöldözés. Soha ennél émelyítőbb hangot nem hallott életében, Még a félelmet is legyőzte benne a hányinger, hogy itt embereket fognak lelövöldözni, csak amiért történetesen rossz helyen állnak. Közben persze a lehető legsürgősebben kiürültek az utcák.

Egy szemközti kapualjban, amire épp odalátott, amikor nem takarták előle az elrohanó emberek, egy köpcös kis férfit látott a földön, aki hátát a kapu szárnyának döntötte, két lábát meg egyenesen előrenyújtotta, s úgy ült, mint egy feltámasztott plüssmaci. Nagy vörös folt volt a hasán. A társa sűgött valamit a fülébe; talán arról próbálta lebeszélni, hogy elvérezzen. A Rádió felé kilesve, két mozdulatlan alakot látott a főbejáratnál heverni. Gyuri maga is meglepődött, milyen émelygés fogta el ettől a látványtól. Eddig azt hitte, éppen elég hullát látott már a háború alatt ahhoz, hogy immúnis legyen, de úgy látszik, ha a halál iránti közönyről van szó, hamar ki lehet jönni a gyakorlatból. Meglepte továbbá a düh is, amit érzett. Azelőtt is előfordult már vele, hogy ölni lett volna kedve, de most tudta csak meg, milyen érzés az, amikor az ember csakugyan ölni akar, amikor annyira akarja, hogy meg is bírná tenni; az indulat, mely eddig csak a színtalpak mögött várakozott, most színre lépett, s tette kész volt.

Nem akart vége szakadni a kiáltozásnak meg rohangálásnak. Aztán olyasmi történt, amire Gyuri nem számított. Lőni kezdték a Rádiót. Ablaküvegek csörömpöltek, és Gyuri észrevett egy fiatalembert, amint egy ház sarka

mögül kilesve az épületre emeli a puskáját. Civilben volt. Vajon hol szerezte azt a puskát? Visszanézett a Kálvin tér elé, és akkor látta csak meg, hogy a közelben egy teherautó áll, mely mintha honvédségi jelzést viselne. Valahol fegyvereket osztogathattak, talán a teherautóról, mivel most már mindenfelől puskaropogás hallatszott.

Nagy vicc lenne, gondolta Gyuri, ha megint épp itt kezdődne meg a forradalom. Itt, a Nemzeti Múzeum lépcsőin szavalta el az egyik költeményét Petőfi '48-ban, amivel mintegy ünnepélyesen elvágta a szalagot, és megnyitotta a magyar forradalmat.

Munkások tünedeztek fel az obligát micisapkában, amiről mindjárt látszott, hogy csepeliek, töltényhevederekkel teleaggatva s egy nehézgéppuskát cipelve. Hangosan tanakodtak, hogyan juthatnának fel a múzeum tetejére, ahonnan pompásan belőhetnek az egész Rádiót. - Sose szabad otthon felejtetni a géppuskát, ha az ember a Rádióba készül - jegyezte meg egyikük.

Felbukkant valahonnan egy göndör hajú, langaléta fiatalember is, löállást foglalt az egyik oszlop mögött, és igazgatni kezdte frissen szerzett fegyvere irányzékát. Lám, ez a hátulütője, hogy annyira ragaszkodnak hozzá, hogy mindenkit besorozzanak, gondolta Gyuri. Tudta, hogy ismeri valahonnan az illetőt, az arc lázasan kereste a nevét, Aztán ahogy összetalálkozott a tekintetük, a leendő mesterlövész szeme mintegy gondolatátvite1 útján tudatta Gyurival: „Igen. Ezért imádkoztunk. Hogy fegyverrel állhassunk bosszút.” Vidáman odamosolygott Gyurira. Lehet, hogy csakugyan ismerte valahonnan, de lehet, hogy csak az októberi éjszakában hirtelen támadó bajtársi érzés tette. - Olyan boldog vagyok - mondta a férfi. - Ez egyszerűen csodálatos. Csodálatos. - Aztán kilőtt két sorozatot anélkül, hogy különösebben célozgatott volna.

Hosszú és elképesztő éjszaka volt. Inkább csak általában lőtték a Rádiót, s nem valamely részét vagy valamely különös célpontot. Az emberek azt is hihetetlenül élvezték, hogy csak úgy, a téglákra lövöldöznek. A Bródy Sándor utca túlsó végében is hosszas tűzharc alakult ki, mert az emberek azt hitték, hogy a Rádióban rekedt ávosokhoz akart bejutni az erősítés. Aztán kiderült, hogy csak további felfegyverkezett rádióhallgatók szeretnének panaszt tenni a főszerkesztőnél.

Akármilyen fáradt volt, bármennyire fázott is, Gyuri mégis arra az elhatározásra jutott, hogy sose bocsátaná meg magának, ha maga is nem lő egyszer-kétszer legalább. Odaoldalgott egy jól öltözött emberhez, és megkérdezte tőle, hol tett szert a puskájára. - Én egy katonától kaptam. De ha maga is szeretne löni, tessék, itt az enyém. Nekem már úgyis mennem kell. Vigyázzon vele, egy kicsit balra hord. - Aztán jó sokáig próbálta leolvasni az óráját, hogy mennyi lehet az idő. - Szerettem volna kinyírni legalább egy ávóst, de az asszony már biztosan aggódik, mert nem tudja, hol lehetek. Aztán meg majd hiába magyarázom neki, hogy lövöldözés volt a Rádiónál.

Körülbelül hajnali két óra tájt Gyuri s még néhányan bementek az egyik szomszédos ház udvarára, hogy megpróbáljanak bejutni valamelyik lakásba a legfelső emeleten. Öt ávosra bukkantak, akik fegyvertelenül kuporogtak az udvar egyik sarkában, és semmi kedvük sem volt harcolni.

- Nem véletlenül a Rádióban lenne a ti helyetek? Hogy megvédjétek a dolgozó nép vívmányait? - kérdezte őket gúnyosan Gyuri egyik társa.

- Kinek volna kedve bekrepálni egypár kibaszott kommunistaért? - vágott vissza az egyik ávós méltatlankodva. Sajnos olyan csüggedtek voltak, hogy beléjük rúgni se volt kedve senkinek. Ahogy azon tanakodtak egymás közt, hogy mihez kezdjenek velük, bájos kis nyugdíjas néni bukkant fel pongyolában, és az iránt érdeklődött, nem inna-e valamelyikük egy teát vagy talán kávét. - És van még egypár darab kekszem is - tette hozzá -, de egyebem sajnos nincsen idehaza. Nem számítottam látogatókra. - Mindenki kapott kávét vagy teát, és rettentően felháborodott, amikor valaki pénzt akart adni érte. - Ez igazán a legkevesebb, amit megtehetek.

A tea után Gyuri, aki még mindig nem sütötte el a puskáját, bement a néni lakásába, udvariasan bemutatkozott a férjének, majd kinyitotta az ablakot, és megeresztett három lövést a Rádió irányába. Aztán becsukta az ablakot, és köszönetet mondott az idős házaspárnak a szíves együttműködésért. Sokkal, de sokkal jobban érezte magát. Megtette a magáét.

Körülbelül reggel hat óra lehetett, amikor az ostromlóknak felderengett, hogy senki sincsen odabenn, aki megakarná akadályozni őket a behatolásban. Bementek hát, és találtak is néhány ávós tetemet, de kénytelenek voltak megállapítani, hogy az őrség zöme alkalmasint meglépett a hátsó kijáraton át, ami eléggé kínos dolog volt. Találtak ezenfelül még néhány megszeppent bemandót is, akik az íróasztalok alá meg a tisztítószeres szekrényekbe bújtak előlük. Egy lelkes fiatalember, aki aligha lehetett több tizenöt évesnél, testvéreinek nevezte őket, és buzdító beszédet tartott nekik, hogy fogjanak fegyvert, és csatlakozzanak a forradalomhoz. Mivelhogy kitört a forradalom, amit már csak abból látni lehetett, hogy ez a felszólítás korántsem hatott nevetségesnek. Forradalom. Most első ízben hallotta Gyuri, hogy ezzel a névvel illetik az eseményeket. De miért is ne? Kevésbé meglepő mód, a rádióbemandók készséggel kinyilvánították abbéli szándékukat, hogy bármit megtesznek, amit elvárnának tőlük. Elképesztő, hogy milyen tisztelettudók az emberek, ha a másinál fegyver van, náluk meg nincsen, gondolta Gyuri.

A stúdiók üresek voltak, csak a sürgős visszavonulás jeleit látták mindenhol, a rádiókészülékekből azonban zene szólt, mintha közönséges szerda reggel volna. Máshonnan folytatták az adást. - Most mit csináljunk? - kérdezte az egyik diadalmas felkelő, s ezzel épp fején találta a szöveget. Gyuri továbbadta a puskáját egy másik lelkes, de még fegyvertelen fiatalembernek, és hazaballagott.

A Keleti pályaudvarnál páncélautókból meg tankokból álló oszlopot látott, mely csörömpölve haladt végig az utcán; félreismerhetetlenül szovjet járművek voltak. Lám, lám; szép volt, jó volt - vége.

Amikor hazaért, Eleket a konyhában találta, amint szerény reggelijét fogyasztotta.

- Nagy Imre beszélt a rádióban - jelentette Elek. - Nem hallgattad?

- Nem, lemaradtam róla.

- Megint ő a miniszterelnök. Arra kérte a lakosságot, hogy mindenki őrizze meg a nyugalomát.

- Hát azt kérheti - motyogta Gyuri az ágyból.

A Műegyetem felé menet látott egy ávóst, amint épp repülőleckét vett. Délután volt, mire felébredt, hat óra alvás után kialvatlanul, mivel szerelmes érzemények és más egyéb gondolatok meggátolták a nyugodt pihenésben. Elhatározta, hogy bemegy az egyetemre, hiszen nyilván onnan irányítják az egyetemisták akcióit.

Az utcán távoli puskaropogás hallatszott, épp a kellő távolságból, hogy pikáns legyen, ám az ember nadrágját ne fenyegetse veszély. A Lenin körúton az emberek létrákon állva feszegették le a falról a „Lenin körút” feliratú utcatáblákat. Kis csődület nézte élvezettel a jelenetet, amikor egyszer csak dulakodás támadt. - Ávós! Ávós! - sikoltotta valaki, és a körülötte állók gyorsan megragadtak egy kerek képű, esőkabátos férfit. Gyurinak sejtelme sem volt, hogy vajon miről ismerhették fel, de nem lehetett tévedés, az illető ugyanis azonnal pisztolyt rántott, és két golyót eresztett egy fába, miáltal szomorú véget vetett pályafutásának. Nyolcszor két kéz tartotta lefogva, mialatt a többiek gondosan átvizsgálták az iratait. Aztán valaki így szólt: - Tanítsuk meg repülni.

Úgy is történt. Fölvitték egy ház tetejére, és kényszerítették, hogy menjen végig egy nem létező deszkapallón. Az ávósna nagyon rosszul ment a repülés. Úgy bukott alá, mint egy féltégla, miközben minden energiáját a visításra pazarolta.

Nem mondhatni, hogy az emberek megtapsolták volna a produkciót, de nem is nagyon bánták felette. Néhány közösségi szellemtől áthatott honpolgár már hozzá is látott, hogy félrehúzza a tetemet az útból, de egy ember, aki Gyuri mellett állt, és egészen csöndesen viselkedett, és csak úgy nézte a jelenetet, mint aki a buszra vár, egyszer csak hirtelen rávetette magát a hullára, és döfködni kezdte a zsebkésével, ahogy az ajtót döngetik, és közben ugyanabban az egyenletes ütemben, ahogy döfködött, azt kiáltozta, hogy: - Megöltétek a bátyámat, megöltétek a bátyámat! - A többiek tanácstalanok voltak, hogy mit tegyenek, de valahogy udvariatlanságnak tetszett volna beavatkozni a dühkitörésébe.

Gyuri azt hitte, reggelre elülnek a zavargások, hogy lekonyul ez a felhorgadó kis fiórt a szabadsággal. Az emberek azonban szemlátomást továbbra is úgy viselkedtek, ahogy a kedvük tartotta. De vajon mire készülnek a ruszkik?

A belvárosban, az egyetem környékén Gyuri megint orosz tankokat látott; fenyegetően álldogáltak itt meg ott, megpróbáltak minél félelmetesebb látványt nyújtani, de egyszersmind lehetőleg észrevétlenek is maradni, harcban azonban nem bocsátkoztak.

Ahogy belépett az egyetemre, mindjárt Laciba ütközött, aki nemzetiszínű karszalagot viselt meg pisztolytáskát, amiben pisztoly is volt.

Laci meg volt rendülve: - Ma reggel megtámadtak bennünket. Néhány ávós egy autóban elhajtott a főbejárat előtt, tüzet nyitott, és az egyik srác meghalt. Gyuri, nekem ott volt a kezemben a géppisztoly, és benne voltak az irányékomban... de egyszerűen képtelen voltam elsütni.

Na, tessék. Így jár az, aki idealista. Vannak emberek, akik nem tudnak viccet mesélni, mások nem tudják megérinteni a lábuk ujját. Laci meg nem tudja elsütni a géppisztolyt; van ez így. Furcsa volt belegondolni, hogy a bátyja viszont valószínűleg póttárakkal megrakodva parádézott volna fel s alá. Gyuri épp az együttérzését nyilván-

nította neki, amikor egy másik egyetemista is odalépett hozzájuk: - Szevasz, Gyuri! Na, mi van, élvezed a forradalmat? Nem a karod megnézne az ávosgyűjteményünket?

A nagy vegytani előadásban tucatnyi, előre sejtethetőleg elkámpicsorodott ávos gubbasztott, akiket egyetemista járőrök gyűjtöttek be.

Valaki a nevét kiáltotta. Elemér volt az, a proletariátus kutyapecéri tehetségű ökle. - Gyuri, Gyuri, mondd el nekik, kérlek szépen, hogy ki vagyok én. Hogy én csak az irodaszer-ellátó osztályon dolgoztam. Ezek nem akarják megérteni, hogy én csak egy kis senki vagyok.

Gyuri annyira megrökönyödött, hogy tétován tapogatózott csak, mit is gondoljon vagy válaszoljon erre. Utóbb még az is felőtlött benne, vajon Elemér tökéletes gerinctelensége nem bámulatra méltó-e tulajdonképpen, abban az értelemben, hogy a morális gerinc ily páratlan mértékű hiánya legalább olyan figyelemre méltó lehet, mint a cirkuszi kígyóember mutatványa. Végére is a túlélésre való képesség kétségkívül dicséretes dolog. Elemér olyan hangon szólította meg, ahogy egy rég nem látott barátot szokás, akivel az ember véletlenül összefut valami bulin. Gyuri végül beírta annyival, hogy tátott szájjal bámult rá elképedésében, hogy Elemér nem a Rádió épülete előtt áll egy csőre töltött gépfegyver mögött. Csak két választása volt: vagy agyonveri, vagy nem csinál semmit. Mivel azonban tudta, hogy az egyetemisták rossz néven vennék tőle, ha csorbát ejtene ávosrezervátumuk jó hírére, inkább csak olyan pillantást vetett Elemérré, amelyről sejtette, hogy emésztési gondokat fog okozni neki, s aztán távozott.

A Nagykörúton szállt le a villamosról. Az üzletek többsége zárva volt ugyan, de eszébe jutott, hogy az éjjelnappali közért (a csemege mentes nagy csemegeüzlet) még árusított, amikor az egyetemre menet erre járt, s el is határozta mindjárt, hogy felderíti, mi a helyzet élelem dolgában.

A közértől nem messze, az úttest kellős közepén, mint egy hatalmas, elgurult futball-labda, ott dögölt a Sztálin szobor feje, melyet az ujjongó nép vontatott oda mintegy győzelmi jelvényként, hogy gargantuai gesztussal közszemlére tegye a zsarnok lenyakazott koponyáját. Egy úriember épp csákánnyal iparkodott letörni belőle egy darabot, és ezt látván Gyuriban is felőtlött, hogy neki is szereznie kellene egy szuvenírt. Türelmesen beállt a sorba az idős úr mögé, ekkor azonban feltűnt egy szovjet tank.

Kicsörömpölt a Nagykörútra, ott megállt, és tüzet nyitott Gyurira.

A másik szuvenírvadászal együtt Gyuri is Sztálin feje mögött keresett fedezéket; miközben a golyók becsapódtak az üzlet kirakatába, és lekaszálták a fák ágait, Gyurinak csak az az egy járt az eszébe, hogy mennyire szeretne élni. Soha még csak nem is sejtette, micsoda hatalmas, micsoda mindent átfogó vágyakozás lakozik benne valahol mélyen, mely csöppet sem kisebb, mint akár az egész világmindenség - hogy mindent, de mindent képes lenne megtenni azért, hogy élhessen, akár csak néhány perccel is tovább. Ha az életben maradáshoz az kell, hogy az elkövetkező negyven évet a Sztálin szobor feje mögött kuporogva töltsé, számára ez is tökéletesen elfogadható lenne, csak élhessen. Szorosabban összegömbölyödve, mint akár a magzat, Gyuri behunyta a szemét, és eszébe se jutott, hogy használ-e ez valamit vagy sem.

Ekkor abbamaradt a lövöldözés, és semmi sem moccan, csak egy-két megrepedt üvegtábla dőlt hanyatt; akik különféle testhelyzetekben átvészelték a golyózápport, nagyon is elégedettek voltak a helyzetükkel, semhogy sietős lett volna nekik a helyváltoztatás. Gyuri még mindig kellemtelenül közelről hallotta a tank motorjának dohogását. Egy öregember, aki bevásárló szatyrát eldobva, egy fa törzse mellett ölelte a flasztort Gyuritól néhány méterre, meghökkenő állhatatossággal és hangerővel ismételte, hogy: - Két világháború! Két világháború, és most még ez is!

A környékbeliek körében egy felrobbant szovjet páncélautónak volt a legnagyobb sikere, melybe alighanem kézigránátot ejthetett valaki, ugyanis egy fejetlen orosz volt benne látható. Egymást löködve kukucskáltak be a kiégett járműbe. Gyuri egyáltalában nem rendült meg a halott oroszoktól. Ismerte az összes érvet, hogy az oroszok is emberek, hogy minden ember egyforma, és hogy milyen nagy zeneszerző volt Csajkovszkij; ez azonban nem gátolta meg abban, hogy azt kívánja, menjenek az oroszok a francba, és legyenek emberek meg ugyanolyanok otthon, a nagy Szovjetunióban. A lába előtt heverő elszenesedett hulla a legcsekélyebb együttérzést sem váltotta ki belőle. Alkalmasint sorkatona lehetett - de Gyuri erre is csak köpött.

Egy héttel a forradalom kezdete után már véget is ért az egész, a történelemcsinálást nem számítva. Gyuri legnagyobb elképedésére, és mindenki más, de legfőképpen az oroszok meglepetésére a budapesti amatőrök legyőzték a Vörös Hadsereget. Való igaz, az oroszok között sokan akadtak, akik nemigen akartak harcolni, mivel a többségük már régóta Magyarországon állomásozott, és valószínűleg megértette, hogy mire akarják őket felhasználni, és tudta, hogy nem a nemzetközi fasizmus és még csak nem is a magyar alvilág ellen, hanem Budapest lakossága ellen harcolnak. Igazság szerint az egyetlen lelkes és csakugyan harcias orosz, akit Gyuri látott, egy dezertőr volt, akivel a Corvin közben találkozott, és aki a korábbi kollégái ellen harcolt.

Az oroszok legnagyobb gondja azonban az volt, hogy eredetileg arra számítottak, az ÁVO is megteszi majd a magáét, megfelelő gyalogsági támogatás nélkül azonban tankjaik nevetségesen sebezhetőek voltak a budapesti utcákon. Az emberek egyszerűen megvárták, amíg a tank elhalad előttük, aztán odavágták a pofa sör ára benzinpalackjukat a farához, ahol a ventilátor a hűtőrácsán át beszippantotta az égő benzint a T-34-esek motorjába, miáltal a legénység csakhamar szénné égett odabenn; aki meg elég fürge volt, hogy kimeneküljön a lángok elől, azt lelövöldözték, ahogy kimászott a tankból.

Nagy Imre újra kormányt alakított, melynek ezúttal néhány pártunkívüli tagja is volt. Fegyverszünet. Általános ujjongás. A magyarok átverekedték magukat a paradicsomba.

Sok más kíváncsiskodóval egyetemben Gyuri és Jadwiga is ellátogatott a Fehér Házba, mely illőképpen forradalmi látványt nyújtott, azaz fenekestül felfordítva találták, mert az emberek kiürítettek minden polcot és fiókot, miközben némelyek rettenetesen élvezték, hogy rettenetes nagy rendetlenséget csinálnak, míg mások éppenséggel buja vágyaikat elégítették ki.

A kapualjból nyíló kis szalonban, ahol a látogatók szoktak várakozni, Nigel üldögélt egy férfival társalogva, akit Gyuri még sose látott; a The Times tudósítója volt az illető. Gyuri egészen izgatott lett, hiszen a The Times az

mégiscsak a TheTimes, másrészt pedig ki ne tudta volna, hogy a lap külföldi tudósítói egyszersmind a brit hírszerzés ügynökei is, amit azonban az újságíró persze remekül leplezett.

- Mi a véleménye az új kormányról? - tette fel a kérdést a The Times, alkalmasint valami frappáns, idézhető megállapításra vadászva.

- Szerintem jó. És támogatom is, már ameddig fennáll.

- Ezt hogy érti?

- Úgy, hogy az oroszok vissza fognak jönni.

Gyuri megállapítását finoman csúfondáros brit kaccantások fogadták. Az elmúlt néhány nap alatt, amióta eleven angolokkal akadt dolga, Gyuri hamar megtanulta, hogy a britek immár a civilizáció oly szédítő magaslataiban leledzenek, ahol már anélkül is félreérthetetlenül közölni tudják az emberrel, milyen hülyének tartják, hogy ezt szavakba kellene önteniük; ez pedig csakis a krikettnek s a parlamenti demokrácia évszázadainak köszönhető.

- Az oroszok elkötelezték magukat a kivonulás mellett. A tulajdon szememmel láttam Mikojant, amikor könynyekkel a szemében bejelentette; sírt, hogy elveszítik Magyarországot - magyarázta a tudósító. - Kivonulnak. Most már nincsen más választásuk.

- Én is tudom, hogy az oroszok elveszítettek egy csatát. És hogy most kivonulnak Budapestről. De nem hinném, hogy azt mondják majd nekünk: „Ah, tehát ti függetlenek szeretnétek lenni? Milyen kár, hogy eddig nem is tudtuk, hogy ti nem örültök nekünk.” Vissza fognak jönni.

Az elnyomott kacajtól újfent megrebbentek a fegyelmezetten összezárt ajkak az óvatos magyar hallatán, akinek fogalma sincsen a nemzetközi helyzetről. - Szó sincs róla - jelentette ki a katonai attasé. - Itt nincs többé keresnivalójuk.

- Nos - szólalt meg a The Times-, én hajlandó lennék lefogadni magával öt fontba, hogy nem jönnek vissza. És ha én nyerek, maga majd ad nekem egypár magyar nyelvleckét.

- Nagyon remélem, hogy maga fog nyerni - mondta Gyuri.

Mindenféle szervezetek alakultak; a régi politikai pártok ott folytatták a félbehagyott mondatot, ahol 1947-ben beléjük fojtották a szót, de létrejöttek a volt politikai foglyok, a diákok, a tisztviselők, a közigazdászok meg a vízipólósok forradalmi szervezetei is. Valóra vált a régi vicc, melyben egy lakatlan szigeten két magyar három politikai pártot alapít. Alkalmasint a féllábú szabadságharcosoknak is volt már szervezetük, hogy Jankónak is legyen hová belépnie.

Vajon hol lehet most Révai, Rákosi meg a többiek? - töprengett Gyuri. Hol bujkálhatnak most ezek a címeres gazemberek, a nép oly hön szeretett fiai? Az lehet a legvalószínűbb, hogy az oroszok bedugták őket a követség pincéjébe, és ott tárolják őket, amíg megint szükségük nem lesz rájuk. „Magyar kormány: tartalék alkatrészek” - alighanem ez lehetett rajtuk a felirat.

A Vörös Hadsereg jórészt Közép-Ázsiából, a Szovjetunió ferde szemű köztársaságaiból származó csapatokkal tért vissza Budapestre. A már régóta Magyarországon állomásozó katonákkal szemben, akik nagyjából tisztában voltak az eseményekkel, ezek a mongolok állítólag abban a hiszemben voltak, Gyuri legalábbis ezt hallotta, hogy a Szezi-csatornánál harcolnak. Igaz volt-e ez vagy sem, azt nem tudni, ahhoz viszont nem férhetett kétség, hogy szívesen öltek.

Hazafelé sietett a házfalakhoz tapadva, amikor az egyik kapualjban a brit katonai attaséba ütközött, aki onnan figyelte a fejleményeket. Abból, hogy Gyuri mindjárt angolul üdvözölte, az attasé rájött, hogy alkalmasint ismerhetik egymást, bár szemlátomást sejtelve sem volt róla, hogy honnan. - Félelmetesek ezek az új tankok - mondta, és a Hősök tere túloldalán gyülekező csordára mutatott -, meg az új ágyúik is; micsoda tűzgyorsaság!- Gyuri csak bólintott, mert a maga részéről nem volt hozzátennivalója a társalgáshoz. Udvariasan mosolygott, mint olyankor szokás, amikor ilyen érdekes új tankok rohanják le az ember hazáját. Ekkor tűnt fel neki, hogy az attasénál esernyő is van, amint az egy angol úriembertől el is várható mindenkor.

Forrás: Tibor Fischer: *A béka segge alatt*. Fordította Bart István. Helikon Kiadó, 2011. 274-337.